

УДК 37. 378.17

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-126-131

## ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

### **Біда Олена Анатоліївна**

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології  
*Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II*  
e-mail: tetyanna@ukr.net  
ORCID ID: 0000-0002-0448-0852

### **Орос Ільдико Імрївна**

доктор філософії, доцент кафедри педагогіки і психології  
*Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II*  
e-mail: ildiko@kmf.uz.ua  
ORCID ID: 0000-0001-7300-9362

### **Чичук Антоніна Петрівна**

доктор педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти  
*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*  
e-mail: Toniabida@ukr.net  
ORCID ID: 0000-0002-9982-3634

### **Кучай Олександр Володимирович**

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки  
*Національний університет біоресурсів і природокористування України*  
e-mail: kuchay@ukr.net  
ORCID ID: 0000-0002-9468-0486

### **Рокосовик Наталія Василівна**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови та літератури, іноземної філології  
та перекладу Інституту філології та масових комунікацій.  
*Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Київ*  
e-mail: rokosovyk.nataliya@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-5588-8655

*Забезпечити майбутнє фахівця, у тому числі й за рахунок ціннісного ставлення до природи і оволодіння ним основами здорового способу життя стосовно вимог до професійної діяльності – одне з найважливіших завдань педагогічної науки. Означена проблема набуває більшої актуальності у зв'язку з COVID-19. У статті висвітлено педагогічні умови, що забезпечують в освітньому процесі збереження і зміцнення здоров'я молоді. Розкриваються головні завдання організації освітнього процесу. Визначено педагогічні основи здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі. Розглядаються основні цільові установки та чинники програмно-методичного забезпечення здоров'язбережувальної діяльності молоді.*

**Ключові слова:** *молодь, здоров'язбережувальна діяльність, молоде покоління, освіта, студент, педагогічні умови, освітній процес.*

**Постановка проблеми.** У розв'язанні найбільш актуальних екологічних проблем сьогодення першочергового значення набувають проблеми взаємин людини з природою. Охорона довкілля є одним зі стратегічних завдань поглиблення європейської інтеграції, мета якої – єдина Європа. Утвердження пріоритету гуманістичних ідеалів і цінностей у взаємостосунках між людьми та їхньому ставленні до навколишнього середовища є найважливішою умовою досягнення сталого розвитку суспільства на глобальному та національному рівнях.

Особливістю сучасної соціально-економічної та соціокультурної ситуації в державі є зміна якісних вимог до фахівця будь-якого профілю, що забезпечують його затребуваність на ринку праці, успішну та кваліфіковану професійну діяльність, просування по службі, соціальну захищеність і плідну життєдіяльність у цілому.

Проблеми, що стосуються екологічної діяльності молоді, не відірвані від економічних і політичних явищ, у яких яскраво відображаються суперечності нашого суспільства. Забезпечити майбутнє фахівця, у тому числі й за рахунок ціннісного ставлення до природи і

оволодіння ним основами здорового способу життя стосовно вимог до професійної діяльності – одне з найважливіших завдань педагогічної науки. Ця проблема набуває більшої актуальності у зв'язку з COVID-19 та вимагає від фахівців закладів професійно-технічної освіти високої професійної культури, сформованих світоглядних переконань та готовності до оволодіння новими технологіями у фаховій сфері.

Для задоволення сучасних вимог до спеціаліста необхідний новий підхід до проблем виховання особистості нової формації, здорової, мобільної, конкурентоспроможної, морально зрілої, професійно-культурної, готової до активної життєдіяльності в умовах сучасних соціокультурних реалій, які складаються ще в процесі навчання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемі здоров'язбережувальної діяльності присвячено в останні роки чимало спеціальних досліджень. У числі таких робіт варто виділити дослідження загального плану (Ю. Андрєєв, О. Бабінець, В. Віленський, В. Пономарчук та ін.), а також більш спеціалізовані, присвячені збереженню і зміцненню здоров'я в системі професійної освіти (Р. Ахтаова, О. Науменко, С. Лапшина, С. Сергєєв, М. Хакунов і ін.). Однак тільки останнім часом почали розкриватись особливості здоров'язбережувальної діяльності і педагогічні умови їх формування стосовно подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців у працях С. Коровіна, Є. Пожарської, А. Смирнова, Л. Татарнікової, А. Цоя та ін. Зауважимо, що більшість дослідників дану проблему трактують в аспекті професійної фізичної підготовки. Зазначені моменти визначають актуальність і перспективність даного дослідження.

**Виклад основного матеріалу.** Актуальність проблеми збереження і розвитку духовного й фізичного здоров'я молодого покоління української нації постійно зростає. Зумовлено це такими чинниками, як радикальна соціально-політична трансформація суспільства, політичні та економічні проблеми країни, глобальна екологічна криза, зростання рівня захворюваності громадян, зниження їх працездатності. Особливо виражене погіршення фізичного, психічного, розумового розвитку і працездатності серед студентської молоді.

Причини зростання захворюваності дітей і молоді також пов'язують із недоліками у системі освіти, з тими чинниками навчальної діяльності, які призводять до перенавантаження нервової системи і заважають створенню належних умов для задоволення потреб у самопізнанні, самовдосконаленні й самореалізації. Недосконалість навчально-виховної діяльності та відповідних пропагувальних і популяризаторських заходів у системі освіти; недосконалість профілактичної роботи у системі охорони здоров'я; нестача знань та інформації, що повинні надаватися з інших державних і суспільних структур – засобів масової інформації, молодіжних осередків, соціальних служб для молоді, громадських організацій; обмежені матеріальні можливості приводять до небажання молоді зміцнювати та розвивати своє здоров'я.

Головні завдання такого підходу в організації освітнього процесу фахівців закладів професійно-технічної освіти полягають у тому, щоб: зробити досягненням кожної людини базові знання загального і науково-практичного характеру зі здоров'язбережувальної діяльності; забезпечити раціональне формування індивідуального фонду знань, умінь і навичок у сфері здоров'я, потрібних у житті, довести їх до необхідного рівня досконалості [1, 95].

**Мета статті.** Висвітлити педагогічні умови, що забезпечують здоров'язбережувальну діяльність; розкрити головні завдання організації освітнього процесу; визначити педагогічні основи здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі закладів професійно-технічної освіти, основні цільові установки та чинники програмно-методичного забезпечення збереження і зміцнення здоров'я молоді.

Робота зі здоров'язбережувальної діяльності студентів має об'єднувати дві взаємопов'язані складові: 1) прийняття ними цінностей здорового способу життя (пропагувальна складова); 2) здобуття ними знань і набуття вмінь і навичок, необхідних для самостійного виконання вимог та передавання знань іншим у майбутній професійній діяльності (змістово-інформаційна і практична площини).

Вивчення стану проблеми в сучасних наукових дослідженнях дозволяє сформулювати,

конкретизувати і науково обґрунтувати педагогічні умови ефективної здоров'язбережувальної діяльності студентів у освітньому процесі закладів професійно-технічної освіти, а саме: ціннісне ставлення до збереження і зміцнення здоров'я; оволодіння цінностями здоров'я, необхідними в соціально-особистісному, психічному і фізичному планах для підвищення ефективності професійної освіти і здійснення надалі ефективної професійної діяльності; здійснення системного вирішення проблеми збереження і зміцнення здоров'я в навчально-інформаційному і поведінковому аспектах; диференційований та індивідуальний добір змісту, форм і методів збереження і зміцнення здоров'я з урахуванням особливостей контингенту студентів; розроблення системи програмно-методичного забезпечення з проблеми забезпечення і зміцнення здоров'я студентів, освоєння комплексу методико-організаційних заходів щодо реалізації цієї проблеми; урахування та реалізація рекреативних та реабілітаційних перспектив і можливостей організму [2].

Проаналізувавши стан екологічної освіти у навчальних закладах України та Великої Британії, ми вбачаємо необхідним перегляд концептуальних засад екологічної освіти та виховання. Зокрема, у навчальних планах України потрібно збільшити кількість навчального часу на екологічні дисципліни. Оскільки екологічні проблеми мають глобальний, міждисциплінарний характер, відзначаємо необхідність «екологізації» всіх навчальних предметів.

Здійснення комплексного, науково і методологічно обґрунтованого підходу до вирішення зазначеної проблеми, на нашу думку, дозволить значно підвищити ефективність збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді. Звертаючись до проблеми загального плану – до ціннісних орієнтацій студентів – можна констатувати, що здоров'язбережувальна діяльність посідає місце, неадекватне його реальному потенціалу. У процесі аналізу означеної проблеми були виявлені й особливо слабкі місця в освітньому процесі фахівців закладів професійно-технічної освіти щодо здоров'язбережувальної діяльності: по-перше, з позицій інформаційної забезпеченості студентів із питань зміцнення та збереження здоров'я; по-друге, з позицій їхньої психічної й фізичної активності; по-третє, з точки зору вміння зберігати та зміцнювати здоров'я; по-четверте, з точки зору соціально-позитивних установок у сфері його розвитку [3].

Визначаючи педагогічні основи здоров'язбережувальної діяльності студентської молоді в освітньому процесі фахівців закладів професійно-технічної освіти, встановили, що виявлені при аналізі недоліки в підготовці кадрів доречно об'єднати в три групи: 1) залежні від загальнопедагогічних аспектів організації навчального процесу в цілому; 2) залежні від особливостей змістового, методичного, програмного забезпечення спеціальної підготовки і професіоналізму викладачів; 3) залежні від установок студентів, їхніх відносин і залучення до педагогічного процесу.

Недоліки першої групи відображають особливості освоєння курсу, насамперед з психологічної позиції, усунути їх неможливо тільки силами викладачів.

Складові другої групи обумовлюються недоліками організаційно-методичного забезпечення освітнього процесу. Усе це позначається на якості самостійної підготовки й виробленні установок на самовдосконалення в процесі навчання і виховання, що відіграє не останню роль в освоєнні пропонованого програмою курсу навчального матеріалу. До того ж рівень самопідготовки є запорукою більш успішної роботи безпосередньо на заняттях [4].

Програмно-методичне забезпечення з проблеми здоров'язбережувальної діяльності студентської молоді в освітньому процесі фахівців закладів професійно-технічної освіти залежить насамперед від таких чинників, як: 1) матеріальне забезпечення освітнього процесу; 2) контингент, який бере участь у навчальному процесі; 3) реалізація конкретних умов програми (огляд змісту навчального матеріалу, використання різних форм організації навчальної діяльності, вибір адекватних змісту та формі навчання методів, урахування індивідуальних особливостей студентів в організації навчальних занять).

Ці чинники можуть варіювати в різних регіонах з урахуванням умов, однак самі принципи побудови освітнього процесу, його установки залишаються практично незмінними.

Такими є: з освітніх позицій – навчання фахівців закладів професійно-технічної освіти здоров'язбережувальної діяльності, здоров'язбережувальних принципів, методичних особливостей і практичних навичок організації самостійних занять рекреаційної та оздоровчої спрямованості, розвиток активності й самостійності при виконанні програм самовиховання і самовдосконалення; з мотиваційно-настановних і поведінкових позицій – організація педагогічного процесу з орієнтацією на зміну особистісних прагнень з індивідуального вдосконалення на соціально важливі – уміння використовувати потенціал здоров'язбережувальної поведінки для успішного оволодіння професійно значущими здатностями: прикладними вміннями та навичками, підвищення стійкості організму до несприятливих впливів зовнішнього середовища, розумової і фізичної активності, що і визначає надалі досягнення майстерності у своїй професії і кар'єрне зростання фахівця [3, с. 33].

Збереження і зміцнення здоров'я студентів в освітньому процесі закладів професійно-технічної освіти та їх здоров'язбережувальна діяльність, уміння у практичній діяльності передати ці вміння учням є визначальною основою всебічного і гармонійного розвитку особистості студента, його способу життя і життєвої позиції. Ретроспективний аналіз літератури і власні спостереження показують, що найбільш важливою причиною низької ефективності освітнього процесу в навчальних закладах є недостатня розробленість варіативного компонента навчальних програм, покликано враховувати професійний профіль навчального закладу, місцеві, регіональні та національні умови і традиції розвитку. Цільова ж орієнтація, програмно-методичне й практичне забезпечення академічних занять, регламентованих базовим змістовим компонентом освіти, спрямовані в основному на вирішення поточних задач оптимізації статусу студента, що не створює умов для ефективної реалізації потенціалу засобів для здоров'язбережувальної діяльності молодого людини, його потреби до регулярних занять оздоровчої та рекреаційної спрямованості, розвитку професійно значущих кондицій і збереження рівня здоров'я. Це зумовлює необхідність удосконалення педагогічної майстерності викладачів паралельно з введенням у практику роботи сучасного програмно-методичного забезпечення навчального процесу [5].

**Висновки та перспективи подальших розвідок напруму.** Для задоволення сучасних вимог до спеціаліста необхідний новий підхід до проблем виховання особистості нової формації – здорової, мобільної, конкурентоспроможної, морально зрілої, професійно-культурної, готової до активної життєдіяльності в умовах сучасних соціокультурних реалій, які складаються ще в процесі навчання. Здоров'язбережувальна діяльність є визначальною основою всебічного і гармонійного розвитку особистості фахівця закладу професійно-технічної освіти, його способу життя і життєвої позиції. Це зумовлює необхідність удосконалення педагогічної майстерності викладачів паралельно із введенням у практику роботи сучасного програмно-методичного забезпечення навчального процесу.

#### **Список використаної літератури**

1. Зысманов Б. М. Формирование здорового образа жизни студенческой молодежи как доступного и эффективного средства противодействия неблагоприятным воздействиям окружающей среды. *Проблемы региональной экологии*. 2006. № 4. С. 94–98.
2. Игнатова В. В., Шушерина О. А. Педагогические стратегии в контексте профессионально-культурного становления личности студента вуза. *Сибирский педагогический журнал*. 2004. № 1. С. 105–113.
3. Красноперова Н. А. Педагогическое обеспечение формирования здорового образа жизни. *Научно-теоретический журнал*. 2005. № 6. С. 32–38.
4. Лапшина С. В. Система організації здорового способу життя студентів гуманітарно-педагогічного інституту. *Проблеми освіти*. 2006. № 45. 213–217.
5. Сало В. М. Роль навчальних закладів у формуванні здорового способу життя молоді. *Проблеми освіти*. 2006. № 45. С. 217–222.

## FUTURE PROFESSIONALS TRAINING OF VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION INSTITUTIONS FOR HEALTH-IMPROVING ACTIVITIES

**Bida Olena**

Pedagogical Sciences Doctor, Professor, Head of Pedagogy and Psychology Department  
*Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute*

**Oros Ildiko**

Doctor of Philosophy, Associate Professor of Pedagogy and Psychology Department  
*Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute*

**Chychuk Antonina**

Pedagogical Sciences Doctor, Associate Professor of Preschool Education Department  
*Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy*

**Kuchai Olexandr**

Pedagogical Sciences Doctor, Associate Professor of Pedagogy Department  
*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

**Rokosoviyk Nataliia**

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Ukrainian Language and Literature of Foreign Philology and Translation Department of the Institute of Philology and Mass Communications  
*Open International University of Human Development «Ukraine» (Kyiv)*

**Introduction.** *The article describes the pedagogical conditions that ensure the preservation and strengthening of youth health-improving activities in the educational process. The article reveals the main tasks of organizing the educational process. This problem becomes more relevant in connection with COVID-19 and requires from professionals of vocational education institutions of high professional culture, formed worldviews and readiness to master new technologies in the professional field. Health-improving activity is the defining basis of comprehensive and harmonious development of the personality of a specialist of a vocational education institution, his lifestyle and life position.*

**Purpose.** *The article highlights the pedagogical conditions that ensure health-improving activities; to reveal the main tasks of organizing the educational process; to determine the pedagogical bases of health-improving activity in the educational process of vocational education institutions, the main targets and factors of software and methodological support for preserving and strengthening of youth health.*

**Methods.** *To reach the goal, the following study methods and techniques were used: theoretical (analysis of philosophical, pedagogical, psychological literature), which allows to substantiate the starting points of the study; interpretive-analytical method, on the basis of which sources are studied using synthesis, analysis, systematization and generalization; method of comparative-historical analysis, which allowed to identify trends in this problem.*

**Results.** *The article describes the pedagogical bases of health-improving activity in the educational process. The main targets and factors of software and methodological support of youth health-improving activities are considered. It is noted that the software and methodological support for the problem of youth health-improving activities in the educational process depends, first of all, on such factors as: 1) material support of the educational process; 2) the contingent involved in the educational process; 3) implementation of specific conditions of the program. Problems related to the environmental activities of young people are not detached from economic and political phenomena, which clearly reflect the contradictions of our society.*

**Conclusion.** *Ensuring the future specialist, including through a value attitude to nature and mastering the basics of a healthy lifestyle in relation to the requirements for professional activity is one of the most important tasks of pedagogical science.*

**Key words:** *youth, health care, young generation, education, student, pedagogical conditions, educational process.*

### References

1. Zysmanov B. M. (2006). Formirovanie zdorovogo obraza zhizni studencheskoj molodezhi kak dostupnogo i effektivnogo sredstva protivodejstviya neblagopriyatnym vozdeystviyam okruzhayushhej sredy [Formation of a healthy lifestyle of student youth as an accessible and effective means of counteracting unfavorable environmental influences]. *Problemy regionalnoy ekologii*, 4. 94-98. [in Russian].

2. Ignatova V. V. (2004). Pedagogicheskie strategii v kontekste professionalno-kulturnogo stanovleniya lichnosti studenta vuza [Pedagogical strategies in the context of the professional and cultural formation of the personality of a university student]. *Sibirskiy pedagogicheskiy zhurnal*, 1. 105-113. [in Russian].
3. Krasnoperova N. A. (2005). Pedagogicheskoe obezpechenie formirovaniya zdorovogo obraza zhizni [Pedagogical support for the formation of a healthy lifestyle]. *Nauchno-teoreticheskiy zhurnal*, 6. 32-38. [in Russian].
4. Lapshina S. V. (2006). Systema orhanizatsii zdorovoho sposobu zhyttia studentiv humanitarno-pedahohichnoho inystytutu [The system of organizing a healthy lifestyle of students of the Humanities and Pedagogical Institute]. *Problemi osviti*, 45. 213-217. [in Ukrainian].
5. Salo V. M. (2006). Rol navchalnykh zakladiv u formuvanni zdorovoho sposobu zhyttia molodi [The role of educational institutions in the formation of a healthy lifestyle of young people]. *Problemi osviti*, 45. 217-222. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 28.12.2020 р.

УДК 378.016:796.011.3:612.172-057.875 (045)

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-131-140

## ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

**Приймак Сергій Георгійович**

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту  
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

e-mail: Spriimak1972@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3911-7081

Researcher ID: AAE-9459-2019

Scopus–Author ID: 55873000300

*У статті проаналізовано особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури, визначено детермінанти, що її забезпечують. Розкрито вимоги до професійної підготовки фахівця з фізичної культури і спорту. Виокремлено фактори, що лімітують рівень підготовки фахівця в умовах формальної освіти. Визначено, що головною передумовою успішної педагогічної діяльності вчителя фізичної культури є наявність педагогічних здібностей, зокрема: перцептивних, конструктивних, дидактичних, експресивних, академічних, організаторських, комунікативних.*

**Ключові слова:** професійна діяльність, учитель фізичної культури, педагогічні здібності.

**Постановка проблеми.** Успішність роботи вчителя фізичної культури залежить від рівня його професіоналізму, набутого протягом навчання та вдосконаленого у процесі педагогічної практики й практичного досвіду. Слушною є думка, що професіонал – це фахівець, який володіє високим рівнем професійної діяльності, свідомо змінює і розвиває себе під час роботи, робить індивідуальний творчий внесок у професію, знаходить власне індивідуальне призначення («професіонал – це спеціаліст на своєму місці»), стимулює суспільний інтерес до результатів професійної діяльності, підвищуючи престиж професії в суспільстві [5, с. 36; 9, с. 10; 10, с. 18; 11, с. 16; 18, с. 84].

Професіоналізм у будь-якій галузі визначається мотивами, що викликають у людини бажання займатись певною професійною діяльністю (залежно від мети й технологій, засобів, методів, що застосовуються для її реалізації). Навчання в освітньому закладі дає майбутньому вчителю можливість набути певний рівень професійної готовності; і чим вищим є цей рівень, тим більшою є вірогідність успішності формування професіоналізму, оскільки професіоналом людина стає винятково в процесі професійної діяльності [5, с. 40; 9, с. 11].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У професійній освіті виокремлюють три етапи підготовки: перший – допрофесійний; другий – базовий професійний; третій – етап професійного вдосконалення [5, с. 40; 9, с. 11].

Допрофесійний етап реалізується спільними зусиллями закладів, що забезпечують здобуття загальної середньої та вищої освіти в галузі фізичного виховання та спорту. Успішність реалізації етапу залежить від якості дошкільного і шкільного фізичного виховання та роботи з профорієнтації, а також від попередньої професійної підготовки. Заклади середньої освіти та дитячо-юнацькі спортивні школи забезпечують необхідний рівень спеціальних